

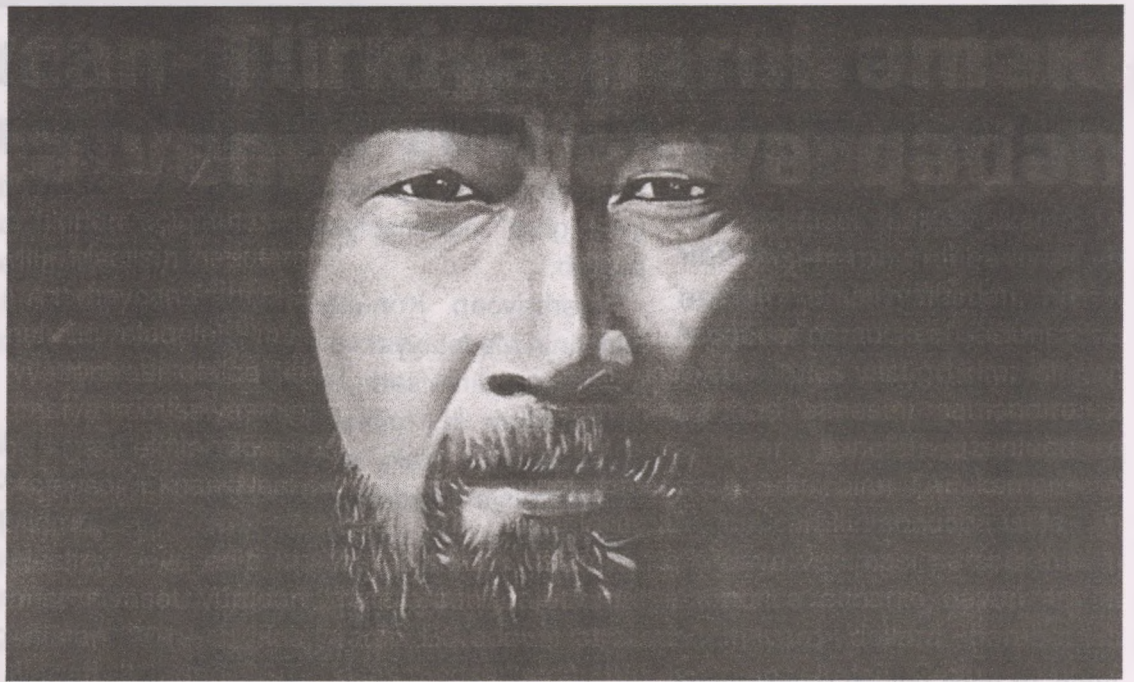
(Əvvəli ötən sayımızda)

1240-cı illərdə yayılan, 12 bölmədən ibarət olan və müəllifi, bizcə, Çingiz Xan tərəfindən Ali Məhkəmənin sədri təyin edilən minbaşı Şigi Kutuk olan "Moğolların gizli tarixi" adlı əsər Çingiz xanın cəddi, onların ata yurdu, Çingiz Xanın ulu babası Batacı Xan və onun nəslindən gələnlər bir-bir sadalanaraq, Temuçinin (Çingiz Xanın əsl adı Türkçə olan Temuçindir. - A.M) atası Yesugey Bahadıra qədər 20 şəxsin adı qeyd edilmişdir ki, Temuçinin şərəfi Dobun Mərgenin arvadı Alan Koanın ərinin ölümündən sonra göyden gələn ruhla izdivac nəticəsində doğulan üç uşaqdan ən kiçiyi olan Bodonçar Munkaka dayanır. Alan Koanın əri Dobun Mərgenin ölümündən sonra da cocuq dünyaya gətirməsi ətrafda dedi-qoduya səbəb olmuş, ana isə beş övladını ətrafına toplayaraq demişdi: "Oğlum Bəlgünötəy və Bügünötəy! Siz bu üç cocuq haqqında dedi-qodu yaptınız. Şübhənilərdə haqlısınız. Lakin hər gecə sarışın bir adam evin bacasından sızan işıq vasitəsilə içəri girərək qarnımı oxşayır və onun nuru vücuduma keçirdi. çıxarkən də günəş və ya ayın nurları üzərindən sarı bir köpek kimi sürünərək çıxırdı. Siz niyə belə düşünmədən danışırsınız? Bu hadisə ilə bağlı fikir yürüdülsə, onların Tanrının oğlu olmaları (İsa Məsihlə müqayisə et) meydana çıxır. Qardaşlarınızı qara başlı adi adamlarla müqayisə edərək, necə belə danışa bilərsiniz? Onlar bütün insanların xanı olduqları zaman adi xalq gerçəyi anlayacaqdır". (Bax: Moğolların gizli tarixinə görə Çingiz Xan, hazırlayan Ahmet Temir, Ankara 1989, səh 15-16)

Əsərdən anlaşıldığına görə, Alan Koadan təbiətüstü varlıq nəticəsində dünyaya gələn ən kiçik oğul Bodonçar Munkak Çingiz Xanın doqquzuncu babasıdır. Əsərdə göstərilir ki, Bodonçar Munkak bir neçə dəfə evlənmiş və onun bir nəslindən Çingiz Xanın qardaş adlandırdığı, uşaqlıqları bir yerdə keçən, ilk illərdə dövlətin qurulması və ayrı-ayrı boyların məğlub edilməsində əvəzsiz xidmətlər göstərmiş, lakin sonradan Çingiz Xana düşmən kəsilmiş Kara Koadan oğlu Camuka, ilk arvadından olan nəslindən isə Yesugey Bahadır oğlu Temuçin (Çingiz Xan) dünyaya gəlmişdir.

"Moğolların gizli tarixi" adlı əsər aşağıdakı sözlərlə başlayır: "Çingiz Xaqaanın cəddi yüksək Tanrının təqdiri ilə yaradılmış bir Bozqurd (Bor-

tə-çinə) idi və eşi bəyaz bir dişi Maral (Koai Maral) idi. Onlar (Bozqurdla bəyaz dişi Maral - A.M) dənizi (Tenqiz dedikdə, Baykal gölü nəzərdə tutulur - A.M) keçərək gəldilər. Onan çayının mənbəyində, Burxan Qaldun dağı ətrafında yerləşdikdən sonra Batacı xan adlı bir oğulları oldu". (Bax: Ahmet Temir, Cengiz Han, Ankara 1989, səh 13-14) Bundan sonra əsərdə, Temuçinin atası Yesugey Bahadır Olkunout qəbiləsindən qaçırılmış olan Höclün Ücin adlı bir qızı Merkitlərin əlindən alaraq onunla evləndikdən sonra bu qadından Yesugey Bahadırın Temuçin (Çingiz Xan), Kasar, Kaçıun, Temüğe-Otçığin adlı dörd oğlu və Temülün adlı bir qızı olduğundan, Yesugey Bahadırın Tatarlarla savaşırkən, arvadı Höclün Ücinin Temuçini dünyaya gətirdiyindən, Yesugey

Camuka ilə üçlü anlaşma yapıp, Merkitləri məğlub etməsindən, nişanlısı Bortəni düşmən əsarətindən qurtarmasından, Camukanın Temuçinin əleyhinə gedərək, on-

iken atası Yesugey Bahadır onu evləndirmək məqsədi ilə anası Höclün Ücinin Olkunout tayfasının yanına apararkən, yolda Unqirat boyunun başçılarından olan Dey Seçənə

tanlardan Çaraka Əbügənin oğlu Münglik yanına çağırtdıraraq demişdi: "Oğlum Münglik, uşaqlarım kiçikdir, oğlum Temuçini kürəkən olaraq buraxıb dönərkən, Tatarlar tərəfindən zəhərləndim. Vəziyyətim ağırdır. Geridə qalan kiçik uşaqlarıma (böyük oğlu Temuçin 9, Kasar 7, Kaçıun-Elçi 5, Temüğe-Otçığin 3 və qızı Temülün isə hələ beşikdə idi - A.M) dul qadınına (Höclün Ücünə) və gəlininə (Temuçinin nişanlısı Bortəyə) baxmağı öz üzərinə götür. Oğlum Münglik, oğlum Temuçini (gələcək Çingiz Xanı) dərhal gətirib al və gətir". Yesugey bunları söylədi və öldü. (Bax Moğolların gizli tarixinə görə, Cengiz Han, hazırlayan Ahmet Temir, Türk Büyükləri dizisi:124, Kültür Bakanlığı yayınları:1105, Ankara 1989, səh 20) Əbügə oğlu Münglik Yesugey Bahadırın vəsiyyətinə əməl edərək sona qədər bu ailəyə sadıq qalmışdır.

O, ilk öncə Temuçini Dey Seçənin yanından alıb gətirmiş, gələcək dünyanı idarə edəcək Xanlar sülaləsini yetişdirməklə, şəxsiyyətini ortaya qoymuşdur. Höclün Ücin ananın öz övladlarını necə böyütdüyünü müəllif, "Moğolların gizli tarixi"ndə çox təsirli təsvir edir: "Mahir bir qadın olan Höclün Ücin kiçik uşaqlarını böyütdü. Ətəklərini belinə bağlayaraq, Onan çayı boyunca bir aşağı bir yuxarı yürüdü. Yabanı armud və meyvələri toplayaraq, gecə-gündüz övladlarını bəslədi. Cəsur Ücin ana əziz övladlarını tərbiyə etdi. Əlinə sərv ağacından bir dəyənək alaraq çiçək köklərini qazaraq onları bəslədi. Ücin ana tərəfindən yabanı soğanlarla, sarımsaq kökləri ilə bəslənən cocuqlar güclü və ağıllı böyüdülər. Ər, er oğlu er və cəsur böyüyən uşaqlar sanki Xan olmaq üçün böyüdülər". (Bax: Moğolların gizli tarixinə görə Çingiz Xan, səh 22).

Aydın Mədətoğlu
(Qasımlı)

Türkçü hökmdar və dövlət başçıları

Bahadırın Tatar boy başçılarından Temuçin Ügey adlı birini əsir aldığından və yeni anadan olan oğluna həmin bu Tatar Temuçinin adını qoyduğundan, Temuçin doqquz yaşında olarkən, atası Yesugey Bahadırın Tatarlar tərəfindən zəhərlənərək öldürüldüyündən, Höclün Ücin ananın övladlarını necə ağır şərtlər altında böyütdüyündən, Temuçinin gəncliyindən, Tayicutlara əsir düşməsi və əsirlikdən qaçıb qurtulmasından, Kereitlərin başçısı, atasının dostu və özünə "ata" hesab etdiyi Toğrul Xanla, "qardaş" dediği

dan ayrılıb özünü "Gün Xan" eləh etməsindən, Temuçinin Camuka ilə Toğrul xanın birləşmiş ordularını məğlub etməsindən, Naymanlarla Merkitləri itaət altına almasından, Temuçinin "Çingiz Xaqaan" adı ilə "Böyük Xan" elan edilməsindən, Quzey Çini, Türküstan və Rusiyanı zəbt etməsindən, Çingiz xanın ölümündən, oğlu Ögedeyin "Böyük Xan" seçilməsindən və Çin dövlətinin ortadan qaldırılmasından geniş bəhs edilmişdir.

Əsərdə qeyd edildiyinə görə, Temuçin doqquz yaşında

rast gəlmiş, Dey Seçən də onu evinə qonaq aparmış və burada Temuçin onun on yaşlı qızı Bortəni bəyənmiş və atalar anlaşaraq onları nişanlamışlar. Dey Seçənin xahişi ilə Yesugey Bahadır Temuçini qaynatasının evində qoyaraq, məmləkətinə dönərkən yolda susadığı üçün Tatarların yanına getmiş, Tatarlar da onu tanıdıqları üçün keçmiş düşmənçiliklərindən dolayı onun içkisinə zəhər qatararaq zəhərləmişlər. Üç gün sonra evinə gəlib çatan Yesugey Bahadırın vəziyyəti daha da ağırlaşmış Konqo-